

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum Libri Duodecim

Summa diligentia ad fidem vetustissimorum codicum recogniti ac restituti

Quintilianus, Marcus Fabius

Lugd. Batav. ; Roterodami, 1665

Cap. XIII. De refutatione.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12945

C A P. XIII.

De refutatione.

13 **R**efutatio dupliciter accipi potest. Nam & pars defensoris tota est posita in refutatione: & quæ dicta sunt ex diverso, debent utrinque dissolvi: & hæc est proprie, cui in causis quartus assignatur locus. Sed utriusque similis conditio est. Neque vero ex aliis locis ratio argumentorum in hac parte peti potest, quam in confirmatione: nec ¹ locorum aut sententiarum, aut verborum & figurarum alia est conditio. ² Affectus plerunque hæc pars mitiores habet. ³ Non sine causa tamen difficilius semper est creditum (quod Cicero sæpe testatur) defendere, quam accusare: Primum, quod est res illa simplicior, proponitur enim uno modo, dissolvitur varie: cum accusatori satis sit plerunque, verum esse id quod objecerit: ⁴ patronus neget, defendat, transferat, excuset, deprecetur, molliat, minuat, avertat, despiciat, derideat: ⁵ quare indirecta fere, atque, ut sic dixerim, clamorosa est actio. Hinc mille flexus & artes desiderantur. Accusator præmeditata pleraque domo affert:

Primum refutationis intellectus duos ponit: subnectit eisdem esse ejus locos & confirmationis: addit refutationem longe difficiliorem esse, quam confirmandi: demum explicat quibus rationibus adversariorum argumenta solvere possimus. Refutare autem & refutationem sæpius multo quam confutare & confutationem apud Cic. & Quintil. reperies. Reprehensio dicitur à Cic. lib. 1. de Invention. Turneb.

1 Locorum.] Alii, jocorum.

2 Affectus mitiores.] Nam qui confirmat, utitur contentione & asseveratione, demum etiam nonnunquam judicem ad iram impellit: at qui refutat omnia lenius agit, ac sibi plerunque proponit æquitatem. hoc tamen non est perpetuum. Turneb.

3 Non sine causa.] Cic. lib. 2. Offic.

ait duobus generibus in foro laudem parari, accusatione & defensione: defensionem tamen laudabiliorem esse, & longe difficiliorem. quod idem testatur in oratore. Et Fabius fustus libro 12. cap. 7. Idem.

4 Patronus neget.] Fabius definitionem omisit, eam tamen sub negatione intelligere debemus: quæ duplex est, conjecturalis, cum negamus factum: definitiva, cum negamus hoc esse factum. ac sic utitur in sequentibus Fabius. Idem.

5 Quare indirecta.] Hoc intelligendum videtur de actione accusatoris, quæ non magnam desiderat artem, sed temerario fertur impetu & indirecto. quod si intelligere id velis de actione patroni (quod tamen non æque placet) indirecta dicitur actio flexuosa, sinuosa & ambigua. Idem.

1 Accusa

affert: patronus etiam inopinatis frequenter occurrit. Accusator dat testem: patronus ex re ipsa refellit. ¹ Accusator criminum invidia, etsi falsa sit, materiam dicendi trahit, *de parricidio, sacrilegio, majestate.* quæ patrono tantum neganda sunt. Ideoque accusationibus etiam mediocres in dicendo suffecerunt: bonus defensor nemo, nisi qui eloquentissimus fuit. Nam ut quod sentio semel finiam, *tanto est accusare quam defendere, quanto facere quam sanare vulnera facilius.* ² Plurimum autem refert, & quid protulerit adversarius, & quomodo. Primum igitur intuendum est, id cui responsuri sumus, proprium sit ejus judicii, an ad causam extra accersitum. Nam si est proprium: aut negandum aut defendendum, aut transferendum. extra hæc in judiciis fere nihil est. ³ *Deprecatio* quidem quæ est sine ulla specie defensionis, rara admodum & apud eos solos judices, qui nulla certa pronuntiandi forma tenentur: quanquam illæ quoque apud C. Cæsarem & triumviros pro diversarum partium hominibus actiones, etiam si precibus utuntur, adhibent tamen patrocina: nisi hoc non fortissime defendentis est, dicere, *Quid aliud egimus Tubero, nisi ut quod hic potest, nos possemus?* Quod si quando apud principem, aliumve cui utrum velit liceat, dicendum erit, ⁴ dignum quidem morte eum pro quo loquemur, clementia tamen servandum

¹ *Accusator criminum invidia.*] Accusator locis communibus in vitia, onerare solet rei personam: loci autem communes permultum valent ad suadendum, & inflammandum judicem: patronus autem vitium illud quod amplificatur, duntaxat negare potest aut diminuere. Hac igitur in re est longe inferior accusatore. *Idem.*

² *Plurimum autem refert.*] Docere incipit quibus rationibus debeamus refellere. videndum igitur primum an adversarii objectio propria sit causæ, an non propria: deinde qua sit usus elocutione in objectionibus & dispositione. hinc hujus capitis partes dependent. *Idem.*

³ *Deprecatio quidem.*] *Deprecatio* duplex est: nam quædam habet adjunctam defensionem, ut primum scilicet factum defendamus, deinde judicem deprecemur. ea possumus uti etiam apud judicem ordinariæ, eumque qui ex præscripto legum judicat. Altera est *deprecatio* cui defensio non adjungitur: qua duntaxat possumus uti apud eos qui liberam habent judicandi potestatem, nec legum vinculo astringuntur, ut *apud principem, apud populum, in senatu.* *Idem.*

⁴ *Dignum quidem morte, &c.*] *Locos deprecationis* Fabius pluribus explicat lib. 7. cap. de qualitate. *Idem.*

dum esse vel talem: primum omnium non erit res nobis cum adversario, sed cum iudice: deinde forma deliberativæ magis materiæ, quam judicialis utemur. Suadebimus enim ut laudem humanitatis potius quam voluptatem ultionis concupiscat. ¹ Apud iudices quidem secundum legem dicturos sententiam, de confessis præcipere ridiculum est. ² Ergo quæ neque negari neque transferri possunt, utique defendenda sunt, qualiacunque sunt: aut caussa cadendum. Negandi duplicem ostendimus formam: *aut non esse factum: aut non hoc esse, quod factum sit.* Quæ neque defendi neque transferri possunt, utique neganda: nec solum si finitio potest esse pro nobis, sed etiam si nuda inficiatio superest. ³ *Testes erunt?* multa in eos dicere licet. *Chirographum?* de similitudine literarum differendum. Utique nihil erit pejus quam confessio. Ultima est actionis controversia, cum defendendi negandive non est locus: translatio. Atqui quædam sunt quæ neque negari, neque defendi, neque transferri possunt. *Adulterii rea est,* ⁴ *quæ quum anno vidua fuisset, enixam est.* lis non erit. Quare illud stultissime præcipitur, quod defendi non possit, silentio dissimulandum, si quidem est id de quo iudex pronunciaturus est. At si extra causam sit adductum, & tamen conjunctum, malim quidem dicere, nihil id ad quæstionem: nec esse in his morandum, & minus esse quam adversarius dicit: tamen velut huic simulationi oblivionis ignoscam. Debet enim bonus advocatus pro rei salute brevem negligentia reprehensionem non

per-

¹ *Apud iudices.]* Significat *deprecationem* nudam absque defensione apud iudices quibus, potestas non est iudicandi libera, locum non habere. *Idem.*

² *Ergo quæ neque.]* Ait factum non solum ita negandum esse si finitione uti possumus, sed sæpenumero *conjectura esse* utendum: est enim ea defensio firmissima. *Idem.*

³ *Testes erunt?] Est anthypophora: et enim aliquis objicere potest, vix conjecturæ locum esse, quia si factum negaremus,*

testes producerentur, & chirographa: hoc tamen non obest, quia locum habes communem ad refutationem testium & chirographorum. Idem.

⁴ *Quæ quum anno vidua fuisset.] Gellius tamen quandam matronam ait undecimo mense post mariti mortem esse enixam, Adrianumque imperatorem illam iudicasse non esse adulteram. Docet quoque Gellius mulieres parere duodecimo mense. *Idem.**

I Plura

pertimescere. Videndum etiam, simul nobis plura aggredienda sint, an amolienda singula. ¹ Plura simul invadimus, si aut tam infirma sunt, ut pariter impelli possint: aut tam molesta, ut pedem conferre cum singulis non expediat. Tum enim toto corpore enitendum, & ut sic dixerim, directa fronte pugnandum est. ² Interim si resolvere ex parte diversa dicta difficilius erit, nostra argumenta cum adversariorum argumentis conferemus. si modo, hæc, ut valentiora videantur, effici poterit. Quæ vero turba valebunt, dilucenda erunt: ut quod paulo ante dixi: *Hæres eras, & pauper, & magna pecunia appellaberis à creditoribus, & offenderas, & mutaturum tabulas testamenti sciebas.* Urgent universa. At si singula quæque dissolveris, jam illa flamma quæ magna congerie convaluerat, diductis quibus alebatur, concidet: ut si vel maxima flumina in rivos diducantur qualibet transitum præbent. ³ Itaque propositio quoque secundum hanc utilitatem accommodabitur, ut ea nunc singula ostendamus, nunc complectamur universa. Nam interim quod pluribus collegit adversarius, fat est semel proponere: ut si multas causas faciendi quod arguit, reo dicet accusator fuisse: nos non enumeratis singulis, semel hoc intuendum negemus, quia non quisquis causam faciendi sceleris habuit, & fecerit. Sæpius tamen accusatori congerere argumenta, reo dissolvere expediet. Id autem quod erit ab adversario dictum, quomodo refutari debeat, intuen-

¹ *Plura simul invadimus, &c.*] Contrarium erat præceptum in *confirmatione*. nam argumentis firmis singulis insistendum erat. cæterum *impellere* dixit metaphorice pro *evertere*, ducta translatione à rebus non satis firmis, quas viribus impellere solemus & disturbare. Quo & spectat proverbialis sententia sequens *detecta fronte pugnandum*. quod fieri solet, cum hostis omni impetu invaditur. *Idem.*

² *Interim si resolvere.*] Hanc refutationis speciem appellant per *compensationem*,

cum scilicet adversariorum argumenta non diluimus, sed potiora illis opponimus. *Idem. Si resolvere, &c.*] Utitur & hoc Rhetorum verbo Petron. Satyr. p. 132. vers. 10.

³ *Itaque propositio quoque.*] Cum aliquid refutare paramus, *propositione* id de quo dicturi sumus aperimus. proinde cum vel *singula* aggredimur, vel etiam *universa*, pro eorum ratione *propositionem* instituere debemus. hoc autem præceptum pertinet ad modum *refutandi*. Turnebus.

1 Palam

intuendum est. Nam si erit palam falsum, negare satis est: ut pro Cluentio Cicero, *eum quem dixerat accusator epotopoculo concidisse, negat eodem die mortuum.* ¹ Palam etiam contraria & supervacua & stulta reprehendere, nullius est artis: ideoque nec rationes eorum nec exempla tradere necesse est. ² Id quoque (*obscurum* vocant) quod secreto & sine teste aut argumento dicitur factum, satis natura sua infirmum est. Sufficit enim quod adversarius non probat. Item si ad causam non pertinet. Sed tamen interim oratoris est efficere, ut quid ³ aut contrarium esse, aut à causa diversum, aut incredibile, aut supervacuum, ⁴ aut nostræ potius causæ videatur esse conjunctum. *Objicitur Oppio, quod de militum cibariis detraxerit asperum crimen:* sed id contrarium ostendit Cicero, quia iidem accusatores objecerint Oppio quod is voluerit exercitum largiendo corrumpere. *Testes in Cornelium accusator lecti à tribuno codicis pollicetur:* facit ⁵ hoc Cicero supervacuum, quia idem fateatur ipse. *Petit accusationem in Verrem Quintus Cæcilius quod fuerat quaestor ejus:* ipsum Cicero ut pro se videretur effecit. ⁶ Cætera quæ proponun-

¹ *Palam etiam.]* Cicero *contrarium* ab *adverso* separat, ut sit *contrarium* quod ita dicitur, ut iudicis factis repugnet, *Adversum* autem quod nostræ repugnet causæ. utrunque *contrarii* nomine complectitur Fabius. cæterum omnes hi loci apud Cic. habentur libro primo de *Inventione*. Idem. *Palam contraria.]* Videatur Scip. Gentilis Comment. in Apuleii Apolog. pag. 389.

² *Id quoque.]* Fab. cap. de *Narratione*, cum de falsa expositione loquebatur, tutam esse dicebat his in rebus mentiendi occasionem. Exemplum est apud Cic. 2. Philip. de literis Antonii, ubi ait, *Atque etiam literas quas me sibi misisse diceret, recitavit homo & humanitatis expertus & vita communis ignarus, &c.* Et paulo post, *Si quid opponat tandem, si negem me unquam istas literas ad te misisse? quo me teste convinces? an chirographo, in quo habes scientiam quaestuosam? qui peccati sunt*

enim librarii manu. *Fam invidio magistro tuo, qui te tanta mercede quanta jam profervam, nihil sapere docuit.* Quid est enim minus, non dico oratoris, sed hominis, quam objicere adversario, quod ille si verbo negarit, longius progredi non possit qui objecerit? Turneb.

³ *Aut contrarium.]* Id autem facimus, cum capita quæ objecit, aut argumenta inter se conferimus, & aliquam criminis repugnantiam. Idem.

⁴ *Aut nostræ potius causæ.]* Hæc est refutandi ratio quæ appellatur ab Hermogene *βλατωρ*, à Latinis *violatio* aut *inverso*: quod genus omnium est firmissimum. Idem.

⁵ *Hoc Cicero.]* In *divinat.*

⁶ *Cætera quæ proponuntur.]* Quæ superioribus generibus non refelluntur, in hos locos reduci possunt, atque ita solvi. cæterum locos communes idcirco appellat, propterea quod omnis objectio his

ponuntur, communes locos habent. Aut enim *conjectura* excutiuntur, an vera sint: aut *fnitione*, an propria: aut *qualitate*, an inhonesta, iniqua, improba, inhumana, crudelia, & cætera quæ ei generi accidunt. Eaque non modo in propositionibus aut rationibus, sed in toto genere actionis intuenda. An sit crudelis, ut ¹ *Labiæni Rabirium lege perduellionis*: ² *Inhumana, ut Tuberonis Ligarium exulem accusantis, atque id agentis, ne ei Cæsar ignoscatur*. Superba, ut in *Oppium ex epistola Cortæ reum factum*. Proinde præcipites, insidiosæ, impotentes deprehenduntur. Ex quibus tamen fortissime invaseris, quod est aut omnibus periculosum, ut dicit Cicero pro Tullio, ³ *Quis hoc statuit unquam, aut cui concedi sine summo omnium periculo potest, ut eum jure potuerit occidere, à quo metuisset se dicat ne ipse posterius occideretur?* Aut ipsis iudicibus, ut pro Oppio monet pluribus, ne illud actionis genus ⁴ in equestrem ordinem admittant. Nonnunquam tamen quædam bene contemnantur, vel tanquam levia, vel tanquam ad causam nihil pertinentia. ⁵ Multis hoc locis facit Cicero. Sed hæc simulatio interim hucusque procedit, ut quæ dicendo refutare non possumus, quasi ⁶ fastidiendo calcemus. ⁷ Quoniam vero

his generibus potest dilui, ut initio quoque dixit. Sunt igitur loci, ut pertinent ad *refellendum*. sunt quæstiones, ut pertinent ad *statum constituendum*. Turn.

¹ *Labiæni.*] Accusatus est à Labieno Rabirius *perduellionis*, quod Saturninum seditiosum trib. plebis in turba interfecisset. *accusatio* autem *perduellionis* est, quando quis accusatur quod hostili animo in rempub. fuerit. Cic. in tota oratione pro Rabirio, Labienum ut crudelem vexat, ejusque accusationem. *Idem.*

² *Inhumana, ut.*] *Si enim in exilio est, quid amplius postulatis? an ne ignoscatur?* & cætera quæ sequuntur. *Idem.*

³ *Quis hoc statuit.*] Non est idonea cædis ratio, si dicas, ideo te hominem jure interfecisse, quod timeres ne ab eo interficereris nisi hoc fecisses. *Idem.*

⁴ *In equestrem ordinem.*] Nam ex lege *Sempronia* quibusdam actionibus equites non tenebantur, ut Cicero ostendit pro Cluentio, equites lege corrupti iudicii accusari non potuisse. Porro quod sit illud actionis genus, ignoramus, cum desideretur oratio. *Idem.*

⁵ *Multis hoc locis facit Cicero.*] Ut pro *Calio*. docet enim totam illam accusationem levem esse, potiusque continere amoris *expostulationem*, quam criminis *insectationem*. *Idem.*

⁶ *Fastidiendo.*] *Contemptus* non solum in rebus levibus est, & nihil ad causam pertinentibus, sed in gravissimis quoque: cum data occasione à levibus auspiciati, ita procedimus ut gravia quoque pari fastidio contemnamus. *Idem.*

⁷ *Quoniam vero.*] Similitudinis exempli hoc

vero maxima pars eorum similibus constat, rimandum erit diligentissime, quid sit in quoque quod assumitur, dissimile. Id in jure facile deprehenditur. ¹ Est enim scriptum de rebus utique diversis, tantoque magis ipsarum rerum differentia potest esse manifesta. Illas vero similitudines quæ ducuntur ex mutis animalibus, aut inanimis, facile est eludere. Exempla rerum varie tractanda sunt, si nocent. quæ si vetera erunt, *fabulosa* dicere licebit: si indubia, maxime quidem *dissimilia*. Neque enim fieri potest, ut paria sint omnia: ut si *Nasica post occisum Gracchum defendatur exemplo Hale, à quo Melius est interfectus: Melium regni affectatorem fuisse, à Graccho leges modo latas esse populares: Halam magistrum equitum fuisse: Nasicam privatum esse* dicatur. ² Si defecerint omnia, tum videndum erit an obtineri possit, ne illud quidem recte factum. Quod de exemplis, idem etiam de judicatis observandum. Quod autem posui, referre, quo quicque modo accusator dixerit, huc pertinet, ut si est minus efficaciter elocutus, ipsa ejus verba ponantur: si acri & vehementi fuerit usus oratione, eandem rem nostris verbis mitioribus proferamus: ut Cicero pro Cornelio: *Codicem attigit, & protinus cum quadam defensione: ut si pro luxurioso dicendum sit, Objecta est populo liberalior vita.* ³ Sic & pro sordido parum, pro maledico liberum dicere licebit. Utique nunquam committendum est, ut adversariorum dicta cum sua confirmatione referamus, aut etiam ⁴ loci alicujus

pli hoc loco *refutationem* docet, ut sequenti cap. argumentorum, id est, *epichrematis & enthymematis*: nec quo ordine antea proposuit, hæc tractat. *Confirmationem* eorum vide c. 10. & 11. Idem
¹ Est enim scriptum.] In jure cum adversarius similitudine utitur, similitudinem ab alia lege ducit: porro alia lex de alia quoque resciscit: proinde *dissimilitudo* est illic facillima. Idem.

² Si defecerint omnia.] Si non poterimus in exemplo *dissimilitudinem* ostendere, reliquum est ut ostendamus

iniquitatem, probemusque ne illud quidem quod in exemplum affertur, recte factum fuisse. Idem.

³ Sic & pro sordido.] Hæc defendendi ratio fit per nominum derivationem, quam mutuamur à vicinitate virtutum & vitiorum. de ea Fab. egit cap. de demonstrativo genere, lib. 3. Idem.

⁴ Loci alicujus.] Locum appellat uberem aliqua de re disputationem, aut adeo *amplificationem*. sequitur autem hujus rei exemplum. Idem. Loci alicujus executione.] Alii, *foci alicujus executionem*.

I Apud

cujus executione adjuvemus, nisi cum eludenda: ¹ Apud exercitum mihi fueris, inquit: tot annis forum non attigeris: abfueris tandiu: & cum tam longo intervallo veneris, cum iis qui in foro habitaverint, de dignitate contendas? ² Præterea in contradictionibus interim totum crimen exponitur: ut Cicero pro Scauro contra Bostarem facit, velut orationem diversæ partis imitatus. Aut pluribus propositionibus junctis: ut pro Vareno, *Cum iter per agros & loca sola faceret cum Populeno, in familiam Ancharianam incidisse dixerunt: deinde Populenum occisum esse: illico Varenum vinctum adservatum, dum hic ostenderet quid de eo fieri vellet.* Quod est utique faciendum, si erit incredibilis rei ordo, & ipsa expositione fidem perditurus. ³ Interim per partes dissolvitur, quod contextu nocet: & plerunque id est tutius. Quædam contradictiones natura sunt singulæ. id exemplis non eget. ⁴ *Communia* bene apprehenduntur, non tantum quia utriusque sunt partis, sed quia plus profunt respondententi. ⁵ Neque enim pigebit, quod sæpe monui, referre. Commune qui prior dicit, contrarium facit. Est enim contrarium, quo adversarius bene uti potest. *At enim non verisimile est tantum scelus M. Cottam esse commentum. Quid? hoc veri-*

¹ *Apud exercitum.*] Cic. locum quo utebatur Servius Sulpitius retulit colludendo. conquerebatur ille quod *Muræna* qui tandiu bello Mithridatico fuisset in exercitu, reversus statim consulatum adeptus esset, cum ipse esset repulsus cum semper in Repub. mansisset. *Idem.*

² *Præterea in contradictionibus.*] *Contradictionem*, quam *Æschines* appellat *antibresin*, vocat *Fab.* cum id quod ab adversario dici contra nos poterit, occupamus ac dissolvimus: at certe hæc de contradictione intelligi nullo modo videtur. cumque in aliis codicibus, de contradictionibus legatur, hoc apparet in margine notatum fuisse, postea per imperitiam in contextum irrepsisse. *Idem.*

³ *Interim per partes.*] Qui modus tamèn est adhibendus maxime, quum id,

quod est ab adversario, hujusmodi est, ut una pars alteram confirmare videatur. Quare si *complexione* quadam aut *complicatione* partium insolubilis obiectio adversarii videatur, unumquodque per se considerandum refutandumque venit. *Idem.*

⁴ *Communia bene.*] *Communia* appellantur quæ non magis pro adversario faciunt quam pro nobis: ut, *quia causam optimam habebam, idcirco Judices breviter peroravi.* *Idem.*

⁵ *Neque enim pigebit.*] Pessime accusator facit, si quod commune est prior ipse arripit. Festive igitur potest à defensore reprehendi, quoniam quod antea commune erat, postquam vendicavit sibi tanquam proprium, id ipsum fecit sibi contrarium. *Idem.*

¶ *Artificis*

verisimile est tantum scelus Oppium esse conatum? ¹ Artificis autem est invenire in actione adversarii, quæ inter semet ipsa pugnent, aut pugnare videantur: quæ aliquando ex rebus ipsis manifesta sunt: ut in causa Cæliana: Clodia aurum se Cælio commodasse dicit, quod signum magnæ familiaritatis est: venenum sibi paratum, quod summi odii argumentum est. ² Tubero Ligarium accusat, quod is in Africa fuerit: & quaritur quod ab eo ipse in Africam non sit admissus. Aliquando vero præbet ejus rei occasionem minus considerata ex adverso dicentis oratio: ³ quod accidit præcipue cupidis sententiarum, ut ducti occasione dicendi non respiciant quid dixerint, dum locum præsentem non totam causam intuentur. Quid tam, videri potest contra Cluentium, quam censoria nota? Quid tam contra eundem quam filium ab Egnatio corrupti iudicii quo Cluentius Oppianicum circumvenisset, crimine exheredatum? At hæc Cicero pugnare invicem ostendit. ⁴ Sed tu Acci consideres censeo diligenter, utrum censorium iudicium grave velis esse, an Egnatii. Si Egnatii leve est quod censores de cæteris ⁵ subscripserunt. Ipsum enim Egnatium quem tu gravem esse vis, ex senatu ejecerunt. Sin autem censorium hunc ipsum Egnatium quem pater censoria subscriptione exheredavit, censores in senatu, cum patrem ejicerent: retinuerunt. ⁶ Illa magis vitiose dicuntur,

¹ Artificis autem.] Hoc præceptum antea posuisse videtur Fabius: nisi forte superiora dicas contrarietatem habere per se, hæc autem ex consecutione. Idem. Artificis autem est invenire, &c.] Videatur Scip. Gentilis Comment. ad Apul. Apolog. p. 390. 509.

² Tubero Ligarium accusat.] Ligarius accusabatur quod in Africa fuisset adversus Cæsarem: quam accusationem in adversarium retorquet Cic. qui in Africam adversus Cæsarem ire voluerit, nec à Ligario admissus sit. Turn.

³ Quod accidit præcipue, &c.] Fabii tempore quibusdam nullus erat sententiarum modus. fieri autem solet ut ab

illis qui ita sententiis delectantur, quædam dicantur, quæ seorsum blandiantur, non tamen in summam causam consentiant. Idem.

⁴ Sed tu acci.] Argumentatio est ex remotione, proposita duorum necessitate, quæ dilemma efficit. qua de re Fab. in c. de argumentis. Idem.

⁵ Subscripserunt.] Subscribere significat adscriptionem testari aliquem esse infamem: hinc subscriptiones Censorum dicuntur Censoria notæ. Idem.

⁶ Illa magis.] Dubium est argumentum quod est ambiguum & dubitabile. Illud igitur necessario rem non probavit, imo ne probabit quidem. Controversum est, cum

cuntur, quam acute reprehenduntur, *argumentum dubium* pro necessario, *controversum* pro confesso, ¹ *commune* pro proprio, ² *vulgare*, ³ *supervacuum*, ⁴ *constitutum* contra fidem. Nam & illa accidunt parum cautis, ut crimen au-geant, quod probandum est: de facto disputent, ⁵ cum de auctore quærat: impossibilia aggrediantur, pro effectis relinquunt vixdum inchoata: de homine dicere quam de causa malint: hominum vitam rebus assignent: ut si quis ⁶ *decemviratum* accuset, non Appium, manifestis repugnent: dicant quod aliter accipi possit: summam quæstionis non intueantur: non ad proposita respondeant: ⁷ quod unum aliquando recipi potest, cum mala causa adhibitis extrinsecus remediis tuenda est, ⁸ *ut cum peculatus reus Verres, fortiter & industrie tuitus contra piratas Siciliam dicitur.*

⁹ Eadem adversus contradictiones nobis oppositas præcepta

cum id quo aliquid probatur, inter utranque partem habet controversiam. *Confissum*, perspicuum, ut ait Cicero. *Idem.*

¹ *Commune pluribus.*] Ut si eadem ab hoc diceret factam, quia mortuum odisset, cujus permulti essent inimici. *Idem.*

² *Vulgare.*] *Vulgare* quod in aliam rem quoque non probabilem, si hic locum habeat, sit valiturum. *Idem.*

³ *Supervacuum.*] *Leve*, ut ait Cicero. *Idem.*

⁴ *Serius constitutum.*] Videtur argumentum esse *serius constitutum*, quo adversarius opportuno & suo loco non est usus, sed alieno: itaque facile est refutatu. *Idem.*

⁵ *Cum de auctore quærat.*] Ut in conjecturali statu, cum de facto constet, sit autem controversia de auctore facti, de eo disceptandum est, non de facto. *Idem.*

⁶ *Decemviratum.*] *Decemviri* creati sunt absolutæ potestatis, ut jus civile Romæ conderent. ex his Appius cum virginem quam deperibat, in servitutem asserere vellet ut ea frueretur, pater cultro eam interfecit, coactique sunt *Decemviri* se

magistratu abdicare. *Idem.*

⁷ *Quod unum.*] Aliquando utile est ad proposita non respondere, quando factum quod nobis objicitur, per se tueri non possumus, sed *assumptiva qualitate* defendimus. Ut ille apud Pacuvium, qui vituperat muscam, laudat sapientiam. Cujusmodi fecit & D. noster, si in humodi re in testem vocari patitur, in adultera deprehensa dimittenda contra legem, *Qui sine peccato, primus jacet in eam lapidem.* Id & Cic. pro Cælio fecit, cum amolitur suspicionem veneni dati à Cælio, quod domi habuisset, & in servo expertum esset, digrediens ad mortem Q. Metelli, suspicionem facit Clodii scelere sublatum veneno fuisse: ipsam mortem gemitu & lachrymis prosequitur, simulque reprimit adversarios, veluti simili ictos crimine, simul impetu dictionis & affectu mentem judicum ad hujus criminis cognitionem divertit.

⁸ *Ut cum, &c.*] *Actio 7.*

⁹ *Eadem adversus.*] In his allegationibus quibus nostræ causæ adjumentis adversarius contradicit, suamque causam defendit, idem spectandum est. quibus de rebus antea egit. *Turneb.*

D d

I Etiam

pta sunt: hoc tamen amplius, quod circa eas multi duobus vitiis diversis laborant. Nam quidam ¹etiam in foro tanquam rem molestam & odiosam prætereunt: & iis plerunque quæ composita domo attulerunt, contenti, sine adversario dicunt: & scilicet multo magis in scholis, in quibus non solum contradictiones omittuntur, ²verum etiam materiæ ipsæ sic plerunque finguntur, ut nihil dici pro parte altera possit. Alii diligentia lapsi, verbis etiam vel sententiolis omnibus respondendum putant quod est & infinitum, & supervacuum. non enim causa reprehenditur, sed actor: quem ego semper videri malim sic disertum, ut si dixerit quod rei profit, ingenii credatur laus esse, non causæ: si forte quod lædat, causæ, non ingenii culpa. ³Itaque illæ reprehensiones, aut obscuritatis, qualis *in Rullum* est: aut infantia in dicendo, qualis ⁴*in Pisonem*: aut inscitia rerum verborumque, & insulstatis etiam, qualis ⁵*in Antonium* est, ⁶animo dantur, ut iustis odiis: suntque utiles ad conciliandum iis quos invisos facere volueris, odium. ⁷Alia respondendi patroni ratio: & aliquando tamen eorum non oratio modo, sed *vita* etiam, *vultus* denique, *incessus*, *habitus* recte inculari solet: ut adversus Quintium ⁸Cicero, non *hæc solum, sed ipsam etiam* ⁹*prætextam demissam ad talos, insectatus*

¹ *Etiam.*] Alii, &c.

² *Verum etiam materia.*] Hoc thema ab Hermogene *inconsistens* ponitur, ac *μνο μέρη* nuncupatur, quando duntaxat ab altera parte causa probabilitatem habet. tamen quanquam hoc thema non cadit in *forum*, tractatur in *declamatione*. Idem.

³ *Itaque illæ reprehensiones.*] Cic. *Rullum* reprehendit quod in concione frequentissima ita orasset, ut quid sibi vellet nemo intelligeret. Idem.

⁴ *In Pif.*] Cujus stuporem ingenii linguæque debilitatem Cic. notat. Idem.

⁵ *In Antonium.*] Tertia Philippica reprehendit Antonium quod dixisset in edicto, *nulla est contumelia quam facit di-*

gnus. insulstatem taxat 2. Philip. cum literas protulit. Idem.

⁶ *Animo dantur, &c.*] Alii, *Accommodantur iustis od.*

⁷ *Alia respondendi.*] Antea dixit *minime esse actori convitiandum*, est tamen interdum patrono convitiandum, quemadmodum Cic. Quintium trib. pl. qui Oppianici condemnati patronus fuerat, ac concionibus populum Cluentio insectum faciebat, insectatur. Turneb.

⁸ *Cicero.*] Pro Cluent.

⁹ *Prætextam.*] Cic. *purpuram* appellat pro Cluentio: ac certe *prætexta* purpureo limbo prætebatur, eratque magistratum vestis, & honores gerentium. Turneb.

status est. *Presserat enim turbulentis concionibus Cluentium Quintus.* Nonnunquam elevandæ invidiæ gratia, quæ asperius dicta sunt, eluduntur: ut à Cicerone Triarius. ¹ Nam cum Scauri columnas per urbem plaustris vectas esse ² dixit, *Ego porro inquit,* ³ *qui Albanas habeo columnas, clitellis eas apportavi.* Et magis hoc in accusatores concessum est, quibus convitari aliquando patrocini fides cogit. Illa vero adversus omnes & recepta, & non inhumana conquestio, si calide quid ⁴ tacuisse, breviasse, obscurasse, distulisse dicuntur. ⁵ Defensionis quoque permutatio reprehenditur sæpe, ut Accius *adversus Cluentium*, Æschines *adversus Ctesiphonem* facit: cum ille Ciceronem lege usurum modo, ⁶ hic minime de lege dicturum Demosthenem queritur. Declamatores vero in primis sunt admonendi, ne contradictiones eas ponant, quibus facillime responderi possit: ⁷ neu sibi stultum adversarium fingant. Facimus autem, quod maxime uberes loci, popularesque sententiæ nascuntur, materiam dicendi nobis quod volumus ducentibus: ut non sit inutilis ille versus, ⁸ *Non male respondit, male enim prior ille*

¹ *Nam cum Scauri.]* Locum sæpenu-
mero habent in refutatione *joci opportu-
ni*, de quibus ager Fab. lib. 6. Caterum
Scaurus in atrio ædium suarum permul-
tas habuit columnas quinquagenùm pe-
dum *ex marmore Lucullæo*. illa autem
luxuria Romanis legibus puniebatur.
Idem.

² *Dixit.]* *Dixisset.* Pithœus.

³ *Qui Albanas habeo columnas.]* *Al-
banæ columna* dicuntur, quæ ex Albano
lapide fiunt. sunt enim *Albanæ lapici-
dine* ad montem Albanum. est autem
hic lapis marmore vilior: quamobrem
apparet illas quoque columnas ingentif-
simas fuisse. *Idem.*

⁴ *Tacuisse.]* *Acuisse* habent omnes
cod. veteres, & item Vallæ scriptus, in
quem locum notarat, ut quando De-
mosthenes interrogavit auditores, an
Æschines esset Alexandri *μιάδωτος*,
pro *μιάδωτος*. *Idem.*

⁵ *Defensionis quoque.]* Appellat Fab.
defensionis permutationem, quando defen-
sor non illud iudicium aut illam actio-
nem sequitur qua ab accusatore premi-
tur: ut cum Accius accusaret *Cluentium*
corrupti iudicii, suspicabatur Cicero-
nem usurum defensione legis, qua tu-
tus erat *Cluentius*. *Idem.*

⁶ *Hic minime de lege.]* Nam accusatus
est ab Æschine *Ctesiphonem*, quod *Demo-
sthenem*, qui rationes non reddiderat, co-
rona donasset contra legem. *Idem.*

⁷ *Neu sibi stultum.]* Declamator si con-
tradictiones sibi proponat, acriter in-
tueatur quod fortissimum habeat adju-
mentum adversarius ad contradicen-
dum, non autem contradictiones sibi
solutu faciles proponat. *Idem.*

⁸ *Non male.]* Versus est proverbialis,
quo significamus *non esse difficile malæ
interrogationi bene respondere*: quemad-
modum non est etiam difficile, ineptæ
contra-

ille rogatur. Fallet hæc nos in foro consuetudo, ubi adversario, non ipsi nobis respondebimus. Ajunt Accium interrogatum cur causas non ageret, cum apud eum in tragœdiis tanta vis esset: hanc reddidisse rationem, quod illic ea dicerentur quæ ipse vellet, in foro dicturi adversarii essent quæ minime vellet. ¹ Ridiculum est ergo in exercitationibus quæ foro præparantur, prius cogitare quid responderi, quam quid ex diverso dici possit. Et bonus præceptor non minus laudare discipulum debet si quid pro diversa, quam si quid pro sua parte acriter excogitarit. ² Rursus ³ aliquid in scholis permittendum semper, in foro raro. Nam loco à petitore primo contradictione uti qui possumus, ubi vera res agitur, cum adversarius adhuc nihil dixerit? Incidunt tamen plerique in hoc vitium vel consuetudine declamatoria, vel etiam cupiditate dicendi: dantque de se respondentibus venustissimos lusos, cum modo se vero nihil dixisse, neque tam stulte dicturos: modo bene admonitos ab adversario, & agere gratias, quod adjuti sint, jocantur, frequentissime vero, id quod firmissimum est, nunquam iis responsurum adversarium fuisse, quæ proposita non essent, nisi illa sciret vera esse, & ad fatendum conscientia esset impulsus: ut pro Cluentio Cicero, *Nam hoc persæpe dixisti, tibi sic renunciari, me habere in animo causam hanc præsidio legis defendere. itane est? ab amicis imprudentes videlicet prodimur? & est nescio quis de iis quos amicos nobis arbitramur, qui nostra consilia ad adversarium deferat? Quisnam hoc tibi renunciavit? quis* tam

contradictioni bene respondere. *Idem. Non male respondit, &c.]* Homer. Iliad. v. vs. 250. *Ὁ πτόλον κ' εἴργαδα ἔπτοτόλον κ' ἐπεικρόσσει.* Pith.

¹ *Ridiculum.]* Ineptum est in declamationibus captare occasionem boni responsi ex infirma contradictione, cum potius in contradictionibus intueri debeamus quod sit firmissimum adversarii adjumentum. Itaque bonus orator non

tam quid ipse dicturus sit, quam quid adversarius, examinat. *Turneb.*

² *Rursus.]* Liberior esse debet contradictionum ratio in declamationibus quam in causis forensibus. si enim petitor in foro primum dicat, contradictione uti non poterit, quia ignorat quibus adjumentis seipsum sit defensurus adversarius: declamator tamen in pari thematicè contradictionem fingere poterit. *Idem.*

³ *Aliquid.]* Alii, *illud.*

I Pibius

tam improbus fuit? cui ego autem narraui? Nemo (ut opinor) in culpa est. nimirum tibi istud lex ipsa renunciavit. At quidam contradictione non contenti, totos etiam locos explicant, Scire se hoc dicturos adversarios, & ita persecuturos. Quod factum venuste nostris temporibus elusit Vibius, Crispus, vir ingenii jucundi & elegantis: Ego vero, inquit, ista non dico. quid enim attinet illa bis dici? ² Nonnunquam tamen aliquid simile contradictioni poni potest, si quid ab adversario testationibus comprehensum, in advocationibus jactatum sit. Respondebimus enim rei ab illis dictæ, non à nobis excogitatæ; ³ aut si id genus erit causæ, ut proponere possimus certa, extra quæ dici nihil possit: ut cum res furtiva in domo deprehensa sit, dicat necesse est reus, aut se ignorante illatam, aut depositam apud se, aut donatam sibi. quibus omnibus etiam si proposita non sint, responderi potest. ⁴ At in scholis recte & contradictionibus occuremus, ut in utrunque locum, id est primum & secundum, simul exerceamur. hoc nisi fecerimus, nunquam utemur contradictione. non enim erit cui respondeamus. Est & illud vitium, nimium solliciti, & circa omnia momenta luctantis. Suspectam enim facit judici causam, & frequenter quæ statim dicta omnem dubitationem sustulissent, dilata, ipsis præparationibus fidem perdunt, quia patronus & alius crediderit

¹ Vibius Crispus.] Eiusdem est illud de Domitiano: ne musca quidem. Sueton. lib. XII. Pith.

² Nonnunquam tamen.] Limitatio est superioris præcepti: nam loco à petitorum primo contradictione uti possumus, si ante primam actionem testimonia produxerit adversarius, aut in advocationibus aliquid dixerit. Cæterum appellat testationes Fab. aut testimonia absentium, ut supra, aut generaliter quæcumque testimonia: Advocationes vero, patronorum & amicorum consultationes. Turneb.

³ Aut si id genus.] Etiam contradictione primo loco poterimus uti, cum

res de qua est controversia cadet duntaxat in certa membra. tum enim remotione uti poterimus, atque ita contradictiones solvere. Idem.

⁴ At in scholis.] Major est libertas in declamationibus quam in causis forensibus. itaque illic actor potest probationibus adversarii & contradictionibus respondere. sic enim exercebitur duplici refutandi genere, tum in probationibus, tum in contradictionibus, aut exercebitur in primum & secundum locum, quia fungetur actoris partibus & partibus respondentis, cum occurrerit contradictionibus. Idem.

diderit opus fuisse. ¹ Fiduciam igitur orator præ se ferat, semperque ita dicat, tanquam de causa optime sentiat. ² Quod (sicut omnia) in Cicerone præcipuum est. Nam illa summa cura securitatis est similis, tantaque in oratione auctoritas, ut probationis locum obtineat, dubitare nobis non audentibus. ³ Porro qui scierit quid pars adversa, quid nostra habeat valentissimum, facile iudicabit quibus maxime rebus vel occurrendum sit, vel instandum. Ordo quidem in parte nulla minus affert laboris. Nam si agimus, nostra confirmanda sunt primum: tum quæ nostris opponuntur, refutanda. ⁴ Si respondemus, prius incipiendum est à refutatione. ⁵ Nascuntur autem ex his quæ contradictioni opposuimus, ⁶ aliæ contradictiones, euntque interim longius: ⁷ ut gladiatorum manus quæ secunda vocantur sunt & tertia, si prima ad evocandum adversarii ictum prolata erat: & quarta, si geminata captatio est, ut bis cavere, bis repetere oportuerit. Quæ ratio & ultra ducit. ⁸ Sed illa etiam quam supra ostendi, simpli-

¹ *Fiduciam igitur.*] Idem de fiducia præcipit Fab. lib. 11. ea tamen temperanda est: nam lib. 4. dixit fiduciam non debere se nimium exercere. *Idem.*

² *Quod (sicut omnia).*] Ut pro Roscio Amerino, *Multa sunt falsa iudices, quæ tamen argui suspiciose possent. in his rebus si suspicio reperta fuerit, culpam inesse concedemus.* & per totam fere orationem in hoc elaborat, ut innocentiam Roscii suo periculo defendat. Quod & in aliis orationibus facit, perinde ac ei causa semper maxime cognita sit, deque ejus æquitate nequaquam dubitet. *Idem.*

³ *Porro qui.*] Hoc præceptum scopum continet confirmationis & refutationis, quod enim firmissimum habemus, illo maxime est nitendum: quod adversarius valentissimum, illud maxime refutandum. *Idem.*

⁴ *Si respondemus.*] Itaque in anticategoria utrinque prius est refutandum, postea confirmandum. prius est enim ut nos purgemus, deinde nostra confirmemus. *Idem.*

⁵ *Nascuntur autem.*] Cum adversarii contradictionem rationibus & firmamentis solvimus, interdum ex illis contradictionibus potest alia contradictio oriri, quæ solvenda est quoque. *Idem.*

⁶ *Aliæ contradictiones.*] Quas triplicationes consulti appellant. *Pub.*

⁷ *Ut gladiatorum manus.*] Hermolaus in septimum Plinii, appellat *secundas & tertias manus*, quando paria gladiatorum aliis paribus succedunt. unde à Plinio appellantur quidam *gladiatores secundarii & tertiarii*. Budæus tamen *manuum* interpretatur *ictum & petitionem*: atque ita videtur intelligere Fabius. nam lib. 9. ait *reclam & simplicem manuum* facilius vitari, quam *aversam*. *Turneb.*

⁸ *Sed illa etiam.*] Morales probationes locum etiam habent in refutatione, quemadmodum in confirmatione, fiuntque vel per affirmationem, vel per negationem, cum non probatione, sed morum fiducia nitimur. *Idem.*

I Nam

simplicem ex affectibus atque ex affirmatione sola probationem recipit refutatio; qualis est illa Scauri, de qua supra dixi: quin nescio an etiam frequentior, ubi quid negatur. Videndum præcipue utrique parti, ubi sit rei summa. ¹ Nam fere accidit ut in causis multa dicantur, de paucis judicetur. In his probandi refutandique ratio est, sed adjuvanda viribus dicentis, & adornanda. Quamlibet enim sint ad dicendum quod volumus accommodata, tamen erunt infirma, nisi majore quodam oratoris spiritu impleantur. ² Quare & illi communes loci *de testibus, de tabulis, de argumentis*, aliisque similibus, magnam vim animis judicum afferunt, & hi proprii, quibus factum quoque laudamus, aut contra, justum vel injustum docemus, majus, aut minus, asperius aut mitius. Ex his autem alii ad comparisonem singulorum argumentorum faciunt, alii ad plurius, alii ad totius causæ inclinationem. Ex quibus sunt qui præparent animum judicis, sunt qui confirmant. Sed præparatio quoque aut confirmatio, aliquando totius causæ est, aliquando partium, & perinde ut cuique conveniunt, subjicienda. ³ Ideoque miror inter duos diversarum sectarum velut duces non mediocri contentione quæsitum, singulisne quæstionibus subjiciendi essent loci, ut Theodoro placet: an prius docendus judex quam movendus, ut præci-

¹ Nam fere accidit.] Quanquam interdum causa unicam habet quæstionem summam, de qua judicare oportet, varie tamen definitur, & multis quæstionibus adjuvatur: tamen summam quæstionem semper respicere oportet in confirmando & refutando. Idem.

² Quare & illi communes.] Tractatio locorum multum facit ad confirmationem argumentorum atque causarum. sed loci sunt duplices: communes, qui inartificiales dicuntur: proprii, qui à rerum circumstantiis aut personarum ducuntur ad exornationem, vituperationem, amplificationem, diminutionem. Cornificius tamen proprios appellat locos, quibus altera

pars utitur, ut proprius est locus accusatoris, iracundiam movere, rei misericordiam. Idem.

³ Ideoque miror.] Theodorus existimabat singularum quæstionum tractationi singulos esse subjiciendos locos ad amplificandum & confirmandum: Apollodorus vero omnibus tractatis quæstionibus locum esse subjiciendum existimabat. utrunque reprehendit Fabius, aitque interdum faciendum esse quod præcipit Theodorus, interdum quod præcipit Apollodorus: adeoque locis utendum esse interdum ad præparationem, interdum ad confirmationem. Idem.

præcipit Apollodorus: tanquam perierit hæc ratio media, & nihil cum ipsius causæ utilitate sit deliberandum. Hæc præcipiunt qui ipsi non dicunt in foro: ut ¹ acies à securis otiosisque compositæ, ipsa pugnæ necessitate turbentur. ² Namque omnes fere qui legem dicendi quasi quædam mysteria tradiderunt, certis ³ non inveniendorum modo argumentorum locis, sed concludendorum quoque nos præceptis alligaverunt: de quibus brevissime prælocutus, quid ipse sentiam, id est quid clarissimos oratores fecisse videam, non tacebo.

¹ *Acies.*] Alii, *Artes.*

² *Namque omnes.*] Fabius existimat majorem esse libertatem in arte dicendi, quam ut necessariis alliganda sit præceptis. itaque sæpenumero antea dixit, *utilitate* quæcunque præcepta mutari, cum ipsa præcepta *utilitatis* causa sint

reperita. *Idem.*

³ *Non inveniendorum modo, &c.*] *Argumenta* primum inveniuntur ad faciendam fidem, deinde in formam quandam argumentationis effinguntur, ut optime concludant. Itaque alterum *inventionis* est, alterum *iudicii*. *Idem.*

C A P. XIV.

Quid enthymema, & quotuplex: quibus constet epicherema, & quomodo refellatur.

14 **I**gitur enthymema, & ¹ *argumentum* ipsum, id est rem quæ probationi alterius adhibetur, appellant, & argumenti elocutionem. ² Eam vero dixi duplicem. Ex consequentibus, quod habet propositionem, conjunctamque ei protinus probationem: quale pro Ligario, *Causa tum dubia, quod erat aliquid in utraque parte quod probari posset: nunc melior ea certe*

Hoc caput pertinere videtur magna ex parte ad *judicium*. nam de partibus argumentationis loquitur, quoque pacto *epicherema* refutetur: quod ad refutationem quoque spectat. nec enim solum refellimus adversariorum *contradictiones* & rationes, verum etiam *argumentationes* male conclusas. *Turnebus.*

¹ *Argumentum ipsum.*] Boëth. in Top. Vis sententiæ ratioque ea qua clauditur oratio cum aliquid probatur am-

biguum, *argumentum* vocatur. Ipsa argumenti elocutio, *argumentatio* dicitur. *Pithæus.*

² *Eam vero.*] *Enthymema* Fabio, ut est argumentatio, significat conclusionem à consequentibus & pugnantibus: Arist. vero significat *omnem syllogismum imperfectum*. ceterum hoc exemplum potius ab eventis videtur esse quam à consequentibus. atque adeo Fab. cap. de exemplis, *argumentum* esse dixit à deorum auctoritate. *Turneb.*

¹ *Habet*